

nebude hrát roli ve výběru partnera. V intimnějších podmínkách manželské interakce se pak může problém projevit v podobě, která už nemůže zůstat před manželkou skryta.²³

Důvěrně blízké osoby mohou navíc hrát zvláštní roli ve způsobu, jímž diskreditovatelný zvládá sociální situace, takže i když na skutečnost, že je jimi přijímán, jeho stigma nemá vliv, bude jej mít na jejich povinnosti.

Neměli bychom si tedy představovat kontinuum vztahů, na jehož jednom konci stojí kategorické a utajující zacházení a na druhém zacházení partikularistické a otevřené, ale spíše různé struktury, v nichž dochází ke kontaktu a jeho stabilizaci – ulice a na nich cizí lidi, zběžné vztahy spojené s poskytováním služeb, pracoviště, sousedství, domácnost –, a všimnout si, že v každém případě budou pravděpodobně vznikat charakteristické diskrepance mezi virtuální a skutečnou sociální identitou a charakteristické pokusy situaci zvládat.

A přece je celý problém zvládnání stigmatu ovlivněn otázkou, známe-li stigmatizovaného osobně či nikoli. Abychom se však mohli pokusit právě tento vliv popsat, je třeba jasně formulovat ještě jeden pojem, jímž je osobní identita.²⁴

²³ E. Lemert, „The Occurrence and Sequence of Events in the Adjustment of Families to Alcoholism“, *Quarterly Journal of Studies on Alcohol*, XXI (1960), 683.

²⁴ Rozdíl mezi osobní identitou a identitou spojenou s danou rolí (role identity) jasně osvětlují R. Sommer, H. Osmond a L. Pancyr, „Problems of Recognition and Identity“, *International Journal of Parapsychology*, II (1960), 99–119, kde je otázka stavěna v tom smyslu, jak si člověk jednu z nich vytváří či jak se od ní odvrací. Viz také Goffman, *The Presentation of Self in Everyday Life*, cit. d., s. 60 – česky *Všichni hrajeme divadlo*, s. 39n. S myšlenkou osobní identity pracují také C. Rolph, *Personal Identity* (London: Michael Joseph, 1957), a E. Schachtel, „On Alienated Concepts of Identity“, *American Journal of Psychoanalysis*, XXI (1961), 120–121; nazývají ji „papírovou identitou“. Pojem právní či juristické identity osobní identitě úzce odpovídá, až na určité situace, jako např. adopce (jak mě informoval Harvey Sacks), kdy lze právní identitu jedince změnit.

Přijímá se jako fakt, že v malých, trvalých společenských okruzích se každý jejich člen po čase jeví druhým jako „jedinečná“ osoba. Nezkušení sociální vědci usilují pojímat termín jedinečný jako něco milého a tvůrčího, co nebude dále analyzováno, alespoň ne sociology. S tímto termínem jsou nicméně spojeny některé relevantní myšlenky.

Jednou z myšlenek spojených s pojmem „jedinečnosti“ individua je myšlenka „pozitivního znaménka“ či „věšáku na identitu“, například fotografický otisk individua v myslích druhých nebo vědomí jeho zvláštního místa v konkrétním příbuzenském systému. Jako zajímavé srovnání může sloužit příklad Tuaregů v západní Africe, jejichž muži si zakrývají tváře a nechávají volnou jen malou štěrbinu, aby viděli. Tvář jako oporu osobní identifikace tu tedy zřejmě nahrazuje tělesný vzhled a fyzický typ.²⁵ Obrazu, o němž hovořím, lze najednou přiřadit jen jedinou osobu, a ta, jež prokázala svou způsobilost v minulosti, je jednou a touž osobou, jež je způsobilá v přítomnosti a bude i v budoucnosti. Povšimněme si, že například otisky prstů, které jsou nejeftektivnějším prostředkem prokazování odlišnosti osob, jsou současně tím, v čem jsou si tyto osoby zásadně podobné.

Druhá myšlenka spočívá v následujícím: zatímco většina konkrétních faktů o určité osobě bude platit i o jiných lidech, souhrn všech faktů známých o osobě důvěrně blízké nebude jako celek odpovídat žádné jiné osobě na světě, což poslouží jako dodatečný prostředek k odlišení této osoby od kohokoli jiného. Někdy je tento souhrn informací svázán se jménem, jako je tomu v případě policejní složky, jindy je svázán s tělem, jako například když se seznámíme se vzorcem chování člověka, jehož tvář známe, jméno však nikoli. Často pak je tato informace vázána k oběma, tedy jménu i tělesné schránce.

---

²⁵ S díky zde čerpám z nepublikovaného textu Roberta Murphyho, „On Social Distance and the Veil“. Později publikován v *American Anthropologist*, 66 (1964), 1257–1274. (Pozn. red.)

Třetí myšlenka praví, že to, co odlišuje určitou osobu od všech ostatních, je jádro její bytosti, její obecný a ústřední aspekt, jenž ji odlišuje skrz naskrz, nejen tedy tak, že je rozpoznatelně odlišná, od všech, kdo jsou jí nejpodobnější.

Termínem *osobní identita* mám na mysli pouze první dvě myšlenky – pozitivní znaménka nebo věšáky na identitu a onu jedinečnou kombinaci prvků životního příběhu, jež je k člověku přichycena pomocí těchto věšáků. Pojem osobní identity se tedy opírá o předpoklad, že určitou osobu lze odlišit od všech ostatních a že kolem tohoto prostředku odlišení se může jako cukrová vata přichytit a omotat jedinečný souvislý záznam sociálních skutečností, ze kterého se pak stane lepkavá substance, k níž mohou přilnout ještě další biografické fakty. Je ovšem obtížné rozpoznat, že právě v důsledku této své jedinečné vlastnosti může osobní identita hrát a hraje uspořádanou, rutinní a ustálenou roli v sociální organizaci.

Proces osobní identifikace lze velmi dobře vidět v chodu, vezmeme-li si jako referenční bod nikoli malou skupinu, ale velkou neosobní organizaci, například vládu určitého státu. V dnešní době je běžnou organizační praxí, že se oficiálně uchovávají prostředky průkazné identifikace jednoho každého jedince, který bude předmětem zájmu podobných organizací. Jinak řečeno, používá se takový souhrn charakteristických znaků, jehož prostřednictvím lze odlišit daného jedince od jiných. Výběr těchto znaků je sám o sobě zcela standardní: jsou jimi neměnné biologické atributy jako rukopis či fotograficky zachycená podoba, natrvalo zaznamenané položky jako rodný list, jméno či sériové číslo. Díky využívání počítačové analýzy byl nedávno učiněn pokrok v tom, že při experimentech bylo jako věšáků na identitu použito vlastností řeči a rukopisu. Drobného výrazového rysu v chování se tu využívá podobně, jako to dělají experti na určování pravosti obrazů. Podle zákona o sociálním zabezpečení (Social Security Act) z roku 1935 je téměř každý zaměstnanec v Americe opatřen vlastním registračním číslem, k němuž mohou být připojeny celoživotní

záznamy o zaměstnání, což už přivodilo mnoho útrap našim kriminálním žvlům. Jakmile je tedy věšák na identitu připraven, lze na něj navěsit materiál, je-li k dispozici. Vytvoří se fascikl a ten se pak obvykle uloží do barevného pořadače. Dá se očekávat, že státy budou své občany evidovat pomocí osobní identifikace ve stále rostoucí míře, stejně jako se budou rozvíjet zařízení usnadňující přístup oprávněných osob k záznamům o dané osobě a rozšiřující rejstřík jejich záznamů o další sociální skutečnosti, například potvrzení o výplatě dividend.

Značnou všeobecnou pozornost budí snahy pronásledovaných osob o získání osobní identity, jež není ve skutečnosti jejich „vlastní“, nebo o zbavení se té, jež byla původně jejich. Jde třeba o pokusy poškodit si bříška prstů jizvami nebo ničit veřejné záznamy o rodných listech. V konkrétních případech jde většinou o osobní jméno, jež je asi nejpoužívanějším věšákem na identitu a současně se dá asi nejsnáze falšovat. Počestná a právem posvěcená změna jména má podobu aktu stvrzeného dokladem, jehož záznam je k dispozici ve veřejném rejstříku. Navzdory zdánlivé různosti tedy zůstává zachována kontinuita jedince.²⁶ Tak je tomu například tehdy, když žena aktem sňatku mění své příjmení. Ve světě šoubyznysu je zcela běžné, že si umělci mění jména, avšak i v takových případech bývá záznam o původním jménu dostupný a toto jméno dokonce obecně známo; to je i případ autorů písničích pod pseudonymem. Profese, u nichž může dojít ke změně jména bez oficiálního záznamu o takovém aktu a k nimž patří prostitutky, zločinci a revolucionáři, nejsou „legitimními“ zaměstnáními. Posledním případem jsou katolické řády. Kdykoli s sebou povolání nese změnu jména, ať již je zaznamenána či nikoli, je jisté, že dochází k významné roztržce mezi osobou a jejím starým světem.

Nutno říci, že k některým změnám jména, jako v případě branců odpírajících nástup vojenské služby či

---

²⁶ Viz Rolph, *Personal Identity*, cit. d., s. 14–16.

motelových hostů, dochází s ohledem na právní aspekty osobní identifikace, zatímco k jiným, využívaným například příslušníky etnických menšin, dochází v souvislosti s otázkou sociální identity. Jeden badatel předpokládá, že někteří profesionální kabaretní umělci se vyznačují příslušností k oběma typům:

Typická revuální tanečnice mění jméno skoro stejně často jako účes, aby ladilo s tím, co zrovna u divadla letí, kvůli pověrám v šoubyznysu a někdy také proto, aby se vyhnula placení členských příspěvků Hereckému odborovému svazu.²⁷

Mimochodem profesionální zločinci používají dva speciální typy přejmenování: falešná jména, používaná jen dočasně, ačkoli často opakovaně, chtějí-li se vyhnout osobní identifikaci, a „přezdívky“ získané ve zločinecké komunitě, které si ponechávají po celý život, ale užívají je pouze ve společnosti členů takové komunity nebo zasvěcených.

Jméno je tedy velmi běžným, ne však příliš spolehlivým způsobem určování identity. Stojí-li před soudním tribunálem člověk, který má všechny důvody pro to klamat ohledně své identity, je pochopitelné, že se hledají jiné průkazné znaky. Citujme příklad z Anglie:

...osobní identita se u soudních tribunálů neproказuje ověřováním jména, dokonce ani ne hlavně přímým svědectvím, ale „presumptivně“ dokazováním podobností či rozdílností osobních charakteristik.²⁸

Vraťme se nyní k otázce sociální informace. Dříve diskutované ztělesněné znaky, ať již znamenají prestiž či stigma, se týkají sociální identity. Všechny musí být jasně

---

²⁷ A. Hartman, „Criminal Aliases: A Psychological Study“, *Journal of Psychology*, XXXII (1951), 53.

²⁸ Rolph, *Personal Identity*, cit. d., s. 18.

odlišeny od dokumentace, kterou s sebou lidé nosí s cílem domněle prokázat svou osobní identitu. Tyto dokumenty dnes v Británii i v Americe běžně používají jejich obyvatelé i cizinci. Registrační karty a řidičské průkazy (v nich jsou otisky prstů, podpisy a někdy i fotografie) jsou považovány za nutné.²⁹ Kromě těchto prostředků identifikace s sebou někdo nosí dokumenty dokládající věk (například mladí lidé, kteří chtějí navštívit hernu či objednat si alkohol), oprávnění provozovat vázané či nebezpečné živnosti, povolení opustit kasárna a podobně. Tyto informace bývají často doplněny fotografiemi rodinných příslušníků, doklady o vojenské službě a dokonce fotokopii vysokoškolských diplomů. V nedávné době se dokonce objevily i informace o zdravotním stavu nositele a jejich všeobecné používání bylo obhajováno takto:

Ministerstvo zdravotnictví zvažuje zavedení lékařských průkazů pro všechny občany. Požadavek by měl být stále při sobě.

Průkaz by obsahoval podrobné informace o očkování, krevní skupině a jakékoli nemoci, např. hemofilii, jež by měla být okamžitě známa v případě, že by měl nositel průkazu nehodu.

Jedním z cílů je umožnit rychlý léčebný zásah v případě naléhavé potřeby a vyhnout se nebezpečí aplikace vakcíny lidem, kteří by na ni mohli být alergičtí.³⁰

V současnosti také roste množství organizací, v nichž jsou zaměstnanci povinni nosit na oblečení zaměstnancké průkazy s fotografií anebo je alespoň mít při sobě.

Smyslem všech těchto identifikačních prostředků je samozřejmě vyloučit možnost chyby z neznalosti či dvojznačnosti, čímž se to, co by jinak bylo pouze sporným

---

²⁹ V současné době nejsou občané v Británii povinni nosit u sebe identifikační doklady, tuto povinnost ovšem mají cizinci a motoristé. Za jistých okolností také britští občané mohou odmítnout sdělit policistovi, kdo jsou. Viz *tamtéž*, s. 12–13.

³⁰ Zpráva pochází z *The San Francisco Chronicle*, 14. dubna 1963, a je připisována *The London Times*.

užitím symbolů nesoucích sociální informaci, mění v nesporný podvrh či případ ilegálního držení. Přesnější by proto asi byl termín zklad identity než symbol identity. (Srovnejme například s poměrně volným základem rozpoznání židovské identity prostřednictvím vzhledu, gest a hlasu.)³¹ Takováto dokumentace a sociální skutečnosti s ní spjaté jsou mimochodem často předkládány pouze ve zvláštních situacích a osobám výslovně oprávněným ke kontrolám totožnosti, na rozdíl od symbolů prestiže či symbolů stigmatu, jež jsou zpravidla dostupné široké veřejnosti.

Povaha informací o osobní identitě často umožňuje jejich přesnou dokumentaci, a tak jich lze využít k ochraně proti potenciálnímu zkeslování sociální identity. Příslušníci armády tedy mohou být povinni nosit při sobě dokumenty prokazující jejich totožnost, stvrzující potenciálně klamné nároky plynoucí z jejich uniformy a jejich distinkcí. Osobní identifikační karta v ruce studenta ujišťuje knihovníka, že dotčený je oprávněn vypůjčovat si u něj knihy nebo vstoupit mezi regály, tak jako řidičský průkaz může doložit, že dovršil věk potřebný k tomu, aby mu mohli v souladu se zákonem v příslušném podniku nalít. I kreditní karty dokazují jaksi povrchově osobní identitu a umožňují učinit rozhodnutí, zda kredit poskytnout či nikoli, kromě toho však ještě dokládají příslušnost dotčeného k takové sociální kategorii, která úvahy o poskytnutí kreditu opodstatňuje. Aby prokázal, že je lékař, prokazuje se někdo jako Dr. Hiram Smith, přičemž se asi zřídka prokazuje jako lékař s cílem dokázat, že je Hiram Smith. Podobně osoby, jimž je z důvodu jejich etnické příslušnosti odepřen přístup do určitých hotelů, mohly být etnicky rozpoznány na základě svých jmen, takže i v tomto případě je položky osobní biografie využíváno k zařazení do kategorie.

---

³¹ L. Savitz a R. Thomasson, „The Identifiability of Jews“, *American Journal of Sociology*, LXIV (1959), 468–475.

Obecně vzato tedy může biografie připojená k dokumentované identitě jasně omezit možnosti volby, jež má daná osoba co do způsobů své prezentace. V takové situaci se například ocitli někteří bývalí britští pacienti psychiatrických léčeb, kteří ve zprostředkovatelné práci nemohli předstírat, že jsou obyčejnými žadateli o práci, neboť na kartě jejich pojišťovny zela prázdnotou neorazítkovaná místa.³² Lze dodat, že akt skrývání osobní identity může sám o sobě implikovat sociální kategorii. Sluneční brýle, které si celebrity nasazují s cílem skrýt svou totožnost, podle všeho odhalují – či alespoň v jisté době tomu tak bylo – příslušnost k takové sociální kategorii, jejíž příslušník chce zachovat inkognito, neboť jinak by byl rozpoznán.

Jakmile rozlišíme sociální symboly a dokumenty identity, můžeme se blíže podívat na zvláštní postavení ústních projevů, jež nejen výrazově, ale i lingvisticky osvědčují sociální a osobní identitu. Chybí-li někomu k tomu, aby mohl obdržet požadovanou službu, dostatečná dokumentace, může se uchýlit k pokusu použít místo ní ústní svědectví. Skupiny a společnosti se samozřejmě liší co do představ o tom, nakolik je svědectví prokazující identitu vhodné ve zhruba srovnatelných sociálních situacích. Indický autor poznamenává:

V naší společnosti je člověk vždycky tím, kým jej činí jeho označení, takže označování osob věnujeme pedantickou pozornost. Na večírcích v Dillí je lidé sami dodají, když tak někdo při představování opomene učinit. Jednoho dne mi v Dillí v domě zahraničního diplomata představili mladého muže, aniž se zmínili o jeho oficiálním postavení. Okamžitě se uklonil a dodal: „Z toho a toho velvyslanectví, a z jakého ministerstva jste vy?“ Když jsem odvětil, že z žádného, zdál se být neméně překvapen skutečností, že jsem byl vůbec pozván, jako faktem, že nemám žádné označení.³³

---

³² E. Mills, *Living with Mental Illness: A Study in East London* (London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1962), s. 112.

³³ C. Chaudhuri, *A Passage to England* (London: Macmillan & Company, 1959), s. 92.

Biografie

Ať se biografická životní linie daného jedince udržuje v myslích jeho blízkých, či v osobních složkách nějaké organizace, ať nosí dokumentaci o své osobní identitě při sobě, či je uložena v šanonech, je bytostí, o níž lze vytvořit záznam – někde existuje sešit, v němž teď bude dělat kaňky. Je ukotven jako objekt biografie.³⁴

Zatímco termín biografie sociální vědci používají, zejména při popisu životní dráhy, málo pozornosti se věnovalo obecným vlastnostem tohoto pojmu, s výjimkou závěru, že biografie velmi podléhá retrospektivní konstrukci. Sociální role jako pojem a jako formální prvek sociální organizace byla podrobně analyzována, biografie však nikoli.

Na biografiích si všimneme nejprve toho, že předpokládáme, že každý může mít fakticky jen jedinou. To přitom zaručují spíše fyzikální než sociální zákony. Naprosto a bez výjimky vše, co kdy nějaký člověk udělal nebo může udělat, je chápáno jako zahrnutelné do jeho biografie, jak to ilustruje téma Jekylla-Hydea, i kdybychom si měli najmout experta na biografie, totiž soukromého detektiva, aby za nás doplnil chybějící skutečnosti a našel souvislost mezi těmi již objevenými. Nehledě na to, jak velký je kdo lump, jak lživá, tajnůstkářská či nesouvislá je jeho existence či jak je ovládán záchvaty, impulsy a zvraty nálad, pravé fakty o jeho činnosti si nemohou navzájem odporovat a nemohou nebyť ve vzájemné spojitosti. Všimněme si, že tato všeobjímající jednoduitost životní linie je v ostrém protikladu vůči mnohočetnosti já, již v jedinci vidíme, díváme-li se na něj z hlediska sociální role, kde – je-li schopen dobře oddělit role a obecnstva – si může bez problémů podržet různá svá já a do jisté míry tvrdit, že již není tím, čím býval.

Vzhledem k těmto předpokladům o povaze osobní iden-

³⁴ Za mnoho zde vděčím Haroldu Garfinkelovi, který mě seznámil s termínem „biografie“ ve smyslu užívaném v této knize.

tity se před námi vynořuje faktor, který bude v tomto eseji hrát roli: stupeň „informační propojenosti“. Vzhledem k významným sociálním skutečnostem o určité osobě (onomu typu skutečností uváděných v jejím nekrologu) – nakolik blízký či vzdálený si je nějaký pár těchto skutečností co do četnosti, v níž osoby, jež znají jednu takovou skutečnost, budou znát i druhou? Obecněji pak, vzhledem k masě významných sociálních skutečností o dané osobě, do jaké míry se dá říci, že ti, kdo znají některé, jich budou znát mnoho?

Klamavé sociální vystupování je nutno odlišit od klamavého osobního vystupování. Obchodník patřící k vyšší střední třídě, který si jde užít volný víkend, oblékne si prosté šaty a odjede do laciného letoviska, vystupuje klamavě prvním způsobem. Když se v motelu ubytuje jako pan Smith, činí tak druhým způsobem. A ať již jde o sociální či osobní identitu, lze rozlišovat mezi vystupováním s cílem dokázat, že dotyčný je někým, kým ve skutečnosti není, od vystupování s cílem dokázat, že není tím, kým doopravdy je.

Obecně vzato, normy spojené se sociální identitou se, jak vyplývá z předešlého, týkají těch druhů repertoárů rolí či charakterů, jejichž dodržování kterýmkoli daným jedincem považujeme za přípustné – Lloyd Warner tomu říkával „sociální osobnost“.³⁵ Neočekáváme, že by sázkový podvodník mohl být ženou či klasickým učencem, nepřekvapí ani nepohorší nás ale zjištění, že to je současně italský dělník nebo městský černoch. Normy spojené s osobní identitou se však netýkají škál přípustných kombinací sociálních atributů, ale toho, jaký vhodný typ kontroly informací může jedinec provádět. Má-li jedinec takzvanou stinnou minulost, je to věc jeho sociální identity; jak se s informacemi o takové minulosti vypořádá, je otázkou osobní identifikace. Mít podivnou minulost (samozřejmě

³⁵ W. L. Warner, „The Society, the Individual, and His Mental Disorder“, *American Journal of Psychiatry*, XCIV (1937), 278-279.

ne podivnou samu o sobě, jen pro osobu znalou současně sociální identity dotyčného) je neslušnost jednoho druhu. Žít s lidmi, kteří o této minulosti nemají tušení a neřící jim o ní, může být podstatně jiným druhem neslušnosti. První má co dělat s našimi pravidly ohledně sociální identity, druhý s pravidly ohledně osobní identity.

V kruzích střední třídy dnes evidentně platí, že čím více se určitá osoba nežádoucím směrem odchyluje od toho, jakým by podle očekávání měla správně být, tím více informací je o sobě nucena dobrovolně poskytnout, i když cena, kterou platí za takovou otevřenost, se tím může úměrně zvýšit. (Na druhé straně skutečnost, že někdo o sobě tají něco, co měl říci, nám nedává právo položit mu otázku, jež jej donutí vyjavit fakty či vyslovit vědomou lež. Položení takové otázky vyvolá dvojí rozpaky: v nás vinou naší netaktnosti, v něm kvůli tomu, co skrýval. Dotyčnému může být i nepříjemné, že nás dostal do situace, kdy si klademe za vinu jeho rozpaky.) V takové situaci se zdá být právo na zdrženlivost ospravedlněno jen tím, není-li opravdu co skrývat.³⁶ Zdá se také, že taková osoba, která se chce vypořádat se svou osobní identitou, musí vědět, komu je povinována mnoha informacemi a komu naopak nedluží téměř nic – ačkoli ve všech případech může být povinna zdržet se vyslovení „naprosté“ lži. Z toho pak vyplývá, že bude muset mít i „paměť“, v tomto případě tedy ve své mysli připravenou a přesnou verzi skutečností o své přítomnosti a minulosti, jíž může být povinována druhým.³⁷

Nyní je třeba se zabývat vzájemným vlivem osobní identifikace a sociální identifikace a pokusit se je rozplést tam, kde jsou nejzjevněji propleteny.

---

³⁶ Zcela opačným případem byl zákon Divokého západu, kde bylo pravidlem, že minulost a původní jméno člověka byly definovány jako právoplatné soukromé vlastnictví daného jedince. Viz například R. Adams, *The Old-Time Cowboy* (New York: The Macmillan Company, 1961), s. 60.

³⁷ Obecně o sociálním rámci paměti viz F. C. Bartlett, *Remembering* (Cambridge: Cambridge University Press, 1961).

Rozumí se, že k tvorbě osobní identifikace určité osoby užíváme aspekty její sociální identity – spolu se vším dalším, co s danou osobou lze spojit. Stejně zřejmé je i to, že schopnost identifikovat jedince osobně nám dává paměťovou pomůcku sloužící k uspořádání a sjednocení informací o jeho sociální identitě – následkem tohoto procesu se pak může nepatrně pozměnit význam sociálních charakteristik, jež mu přičítáme.

Lze předpokládat, že postižení diskreditovatelnou utajovanou vadou nabývá hlubšího významu v situaci, kdy těmi, komu ji daná osoba dosud neprozradila, jsou její přátelé a nikoli cizí osoby. Odhalení nejenže nepříznivě ovlivňuje současnou sociální situaci, ale i již navázané vztahy, nejen současný obraz, který o ní jiné přítomné osoby mají, ale i ten, který o ní budou mít v budoucnosti, ubližují nejen zdání, ale i reputaci. Stigma a úsilí skrývat je či odstranit se „zafixují“ jako součást osobní identity. Proto jsme ochotnější riskovat nevhodné chování s maskou na tváři³⁸ či mimo domov, proto jsou někteří lidé ochotni anonymně publikovat otevřené výpovědi a jiní se odhodlají k veřejnému vystoupení v malé uzavřené společnosti, vedeni úvahou, že veřejnost v širším smyslu s nimi takovéto odhalení nebude spojovat. To se nedávno dobře ukázalo na případu Mattachine Society, organizace zasvěcené prezentaci a zlepšování situace homosexuálů a publikující jako součást své práce časopis. Pobočka této společnosti nacházející se v kancelářské budově může podle všeho vyvíjet činnou aktivitu směřující do veřejného života, úředníci se však chovají tak, aby ostatní nájemníky v budově ani nenapadlo klást si otázku, co se zde děje a kdo skutečně jsou.³⁹

---

³⁸ Nošení masek za účelem vyhnout se rozpoznání se neomezuje pouze na bandity a členy Kukluxklanu. Během nedávných slyšení v jedné trestní věci u soudu ve státě Wanhington bylo bývalým narkomanům umožněno svědčit s hlavou přikrytou látkou, nejen proto, aby se vyhnuli veřejnému odhalení, ale také aby se uchránili před represáliemi.

³⁹ J. Stearn, *The Sixth Man* (New York: McFadden Books, 1962), s. 154–155.

Stejně jako sociální identita, i osobní identita dané osobě rozděluje svět těch druhých. První dělicí čára vede mezi osobami vědoucími a nevědoucími. Vědoucí mají k dispozici její osobní identifikaci; stačí jim danou osobu vidět nebo slyšet její jméno a mohou tuto informaci aktivovat. Nevědoucí jsou ti, pro něž je osoba naprosto cizím člověkem a jejíž osobní biografii si doposud nezačali vytvářet.

Osoba, o níž druzí vědí, může, ale také nemusí vědět, že o ní vědí. Naopak oni mohou či nemusí vědět, že ona ví či neví o tom, že oni o ní vědí. Navíc i když se domnívá, že o ní nevědí, nemůže si nicméně být nikdy jista. Pokud navíc ví, že o ní vědí, musí alespoň do určité míry vědět i ona o nich. Pokud ale neví, že o ní vědí, může či nemusí o nich vědět v jiných ohledech.

To vše může mít svůj význam nehledě na to, kolik toho je či není známo, jelikož problém dané osoby s kontrolou vlastní sociální a osobní identity se bude značně proměňovat v závislosti na tom, zda o ní osoby v její přítomnosti vědí, a pokud ano, zda ví či neví, že o ní vědí.

Když je osoba mezi lidmi, jimž je naprosto neznámá, a její význam pramení pouze z bezprostředně zjevné sociální identity, bude pro ni naprosto podstatné, zdali si začnou nebo nezačnou vytvářet její osobní identifikaci (přinejmenším vzpomínku na to, že ji viděli chovat se určitým způsobem v určitém kontextu), či zda se proces uspořádání a uložení jejich znalostí o ní, týkajících se osobní identifikace, v jejich myslích vůbec neodehraje, jak je to typické pro zcela anonymní situace. Povšimněte si, že ačkoli ulice ve velkých městech poskytují spořádaným občanům anonymitu, jedná se o anonymitu biografickou. Jedná-li se totiž o sociální identitu, sotva existuje něco jako dokonalá anonymita. Dodejme, že pokaždé, když se osoba stane součástí nějaké organizace či komunity, dojde ke značné změně ve struktuře vědění o ní – konkrétně způsobu šíření a povaze tohoto vědění – a následkem toho i ke změně

v možnostech kontroly informací.⁴⁰ Například každý bývalý pacient psychiatrické léčebny si během pobytu v nemocnici vytvořil určité známosti, a když pak vznikne nutnost společenského kontaktu, jako je pozdrav na ulici, třetí přítomná osoba se může zeptat: „Kdo to byl?“ Navíc bude nucen čelit i střetnutím s osobami „věducími, o nichž on neví“, to jest těmi, kdo jej dokáží osobně identifikovat a „vědí o něm“, aniž ovšem on ví, že oni vědí o skutečnosti, že byl „doopravdy“ pacientem psychiatrické léčebny.

Termínem kognitivní rozpoznání budu označovat vjemový akt „umístění“ osoby, ať již s konkrétní sociální identitou, či konkrétní osobní identitou. Je známo, že rozpoznávání sociálních identit je úlohou některých osob pověřených hlídáním u dveří. Méně se ví, že v některých organizacích je rozpoznávání osobních identit formálně zakotvenou funkcí. Například v bankách se osvojení si schopnosti rozpoznávat zákazníky očekává od pokladníků. V britských zločineckých kruzích podle všeho existuje funkce zvaná „muž na rohu“, jejíž vykonavatel zaujímá místo na ulici poblíž vchodu do místa nezákonného obchodu a díky tomu, že zná osobní identitu takřka všech kolemjdoucích, je schopen varovat před příchodem podezřelých osob.⁴¹

V rámci okruhu osob, jež mají o dané osobě biografické informace – tedy těch, kteří jsou ve vztahu k ní věducí –, existuje ještě menší okruh těch, kdo ji znají „společensky“, ať již jen letmo či důvěrně a jako sobě rovnou či nikoli. Říkáme pak, že nejenom vědí „o ní“, ale že ji i „osobně“ znají. Tito lidé mají právo a povinnost pokývnout, pozdravit se s ní nebo si s ní popovídat, když se dostanou do

---

⁴⁰ Jedna z případových studií zabývajících se tématem kontroly informací o sobě samém viz J. Henry, „The Formal Structure of a Psychiatric Hospital“, *Psychiatry*, XVII (1954), 139–152, zejména 149–150.

⁴¹ Popis úloh „muže na rohu“ najdeme v J. Phelan, *The Underworld* (London: George G. Harrap & Company, 1953), kap. 16, s. 175–186.

stejně sociální situace, což konstituuje sociální rozpoznání. Někdy se samozřejmě stane, že osoba poskytne sociální rozpoznání někomu, či je obdrží od někooho, koho osobně nezná. V každém případě by mělo být zřejmé, že kognitivní rozpoznání je pouze aktem vnímání, zatímco sociální rozpoznání je rolí dané osoby v komunikační etiketě.

Sociální známost či osobní znalost určité osoby je nevyhnutelně vzájemná, ačkoli samozřejmě jedna či někdy dokonce i obě si známé osoby mohou dočasně pozapomenout, že se znají, právě tak jako jedna nebo obě si mohou uvědomovat skutečnost, že se znají, avšak dočasně si nevzpomínat téměř na nic ohledně osobní identity druhé osoby.⁴²

Žije-li někdo venkovským životem, ať již v malém či velkém městě, jen málo lidí o něm bude pouze vědět. Ti, kteří o něm vědí, jej s velkou pravděpodobností znají osobně. Používáme-li naproti tomu termín „sláva“, míváme tím na mysli eventualitu, že okruh lidí, kteří vědí o určité osobě zejména s ohledem na nějaký vzácný žádoucí skutek či dispozici, se může velice rozšířit a současně být mnohem širší než okruh těch, kdo ji znají osobně.

V přijetí, jehož se člověku dostává na základě jeho sociální identity, je často v případě někooho slavného navíc přimíchána i dávka úcty a zvláštních ohledů, a to díky jeho osobní identitě. Stejně jako maloměstský člověk i on bude vždycky nakupovat tam, kde ho znají. Sama skutečnost, že ho neznámí lidé kognitivně rozpoznávají na veřejnosti, pro něj může být i zdrojem uspokojení, jak napovídá příklad mladého herce:

Když jsem poprvé začal být trochu známější a necítil jsem se někdy ve své kůži, řekl jsem si: „Co kdybych se šel trochu projít, aby mě někdo na ulici poznal.“⁴³

---

⁴² Podrobnější poznámky o sociální znalosti a typech rozpoznání najdeme v E. Goffman, *Behavior in Public Places* (New York: Free Press of Glencoe, 1963), kap. 7, s. 112–123.

⁴³ Anthony Perkins, v L. Ross, „The Player-III“, *The New Yorker* (4. listopadu 1961), 88.

Tato drobná náhodná uznání jsou podle všeho jedním z důvodů lidské touhy po slávě. Stejně tak vysvětlují, proč se lidé, kteří již slávy dosáhli, před ní někdy skrývají. Nejde jen o obtěžování pronásledujícími reportéry, lovci autogramů a zvědavými davy, ale i o to, že se rozšiřuje paleta činů, jež se vstřebávají do biografie, jako by se jednalo o pozoruhodné události. Známy člověk, který chce „vypadnout“ někam, kde může být „sám sebou“, často hledá takovou společnost, ve které o něm neexistuje žádná biografie. Jeho chování je tu nazíráno pouze jako reflexe jeho sociální identity a on má naději, že nebude nikoho zajímat. Naopak jedním z aspektů života na očích je chování, jehož podstatou je kontrola možných důsledků pro tvorbu biografie, ovšem v těch oblastech života, jež se obvykle na tvorbě biografie nepodílejí.

V každodenním životě průměrného člověka jsou dlouhé úseky času, kdy události, jež se jej dotýkají, nebudou nikoho zajímat. Prakticky vzato budou součástí jeho biografie, ne však v aktivním smyslu. Pouze taková věc, jako je vážná osobní nehoda či svědectví vraždy, dá v těchto mrtvých úsecích vzniknout okamžikům, jež zaujmou místo v jeho zpětných pohledech do minulosti, jakož i v pohledech ostatních lidí tamtéž. („Alibi“ je ve skutečnosti předváděným úsekem biografie, jenž by se za normálních okolností vůbec nestal součástí aktivní biografie daného člověka.) Na druhé straně významné osobnosti, jejichž biografie se publikují knižně, a zejména pak členové královských rodů, o nichž se ví od samého počátku, že být středem takovéto pozornosti bude jejich osudem, shledají, že zažily ve svém životě jen málo okamžiků, jimž bylo dovoleno zůstat mrtvými, jinak řečeno neaktivními součástmi jejich biografie.

Zabýváme-li se slávou, je užitečné a příhodné říci něco i o pochybné slávě či hanbě, jež vznikají, když lidé v určitém okruhu o dotyčném vědí cosi špatného, aniž se s ním osobně setkali. Zřejmou úlohou pochybné slávy je sociální kontrola, jejíž dvě rozdílné podoby zde musíme zmínit:

První z nich je formální sociální kontrola. Existují osoby či okruhy osob najaté k tomu, aby pátraly na různých veřejných místech po přítomnosti identifikovatelných osob, podezřelých či dokonce zákonem hledaných kvůli jejich trestnímu rejstříku a reputaci. Například při jednom výzkumu v psychiatrické léčebně jsem poznal pacienta, jehož pohyb byl omezen hranicemi města a o němž bylo známo, že obtěžuje velmi mladé dívky. Kdykoli vstoupil do některého z kin v okolí, většinou ho uviděl ředitel a přinutil k odchodu. Jeho pověst byla zkrátka příliš špatná na to, aby mohl ve své čtvrti chodit do kina. Tým problém měli i nechvalně známí „chuligáni“, ovšem v měřítku rozsáhlejším, než kam sahala pravomoc ředitelů kin.

Existují i další příklady povolání, jejichž podstatou je provádění osobní identifikace. Kupříkladu dozorcí v obchodních domech mají někdy rozsáhlé záznamy o vzhledu profesionálních zlodějů v obchodech, spolu s věšáký na identitu zvanými *modus operandi*. Provádění osobní identifikace může být (sociálním) důvodem samo o sobě, jako když policie srovná osoby do řady za účelem ověření totožnosti. Jiný příklad, zvaný „sezení modelem“, zmiňuje Dickens, když popisuje společenské styky vězňů a návštěvníků v londýnském vězení. Jednalo se o situaci, kdy byl nově příchozí vězeň nucen usednout na židli, aby si jej strážci mohli dobře prohlédnout, vrýt si jeho obraz do paměti a pozdější být schopni jej poznat.⁴⁴

Lidé, jejichž práce spočívá v kontrole eventuální přítomnosti osob s pochybnou pověstí, se někdy pohybují v prostředí vyhrazeném nejširší veřejnosti, nejen v konkrétních společenských zařízeních - to je třeba případ policejních detektivů působících v celém městě, aniž však jsou oni sami součástí této veřejnosti. To nás přivádí k úvahám o druhém typu sociální kontroly čerpajícím ze špatné pověsti, totiž o neformální kontrole zahrnující širokou

---

⁴⁴ *Pickwick Papers*, Vol. III, kap. 2. - česky *Pickwickovci*, různé překlady a vydání.

veřejnost. Tentokrát mohou být slavné osoby nahlíženy téměř v téže situaci jako osoby se špatnou pověstí.

Okruh lidí, kteří vědí o dané osobě (jež ale ona nezná), může zahrnovat širokou veřejnost, nejen ty, jejichž zaměstnáním je identifikace osob. (Podstatou termínů „sláva“ a „špatná pověst“ je ostatně předpoklad, že mezi občanstvem musí být rozšířen obraz dané osoby.) Klíčovou roli bezpochyby hrají masmédiá, která umožňují proměnu „soukromé“ osoby v postavu „veřejného“ života.

Zdá se nyní, že platí, že obraz dané osoby na veřejnosti, tedy její obraz dostupný těm, kdo ji neznají osobně, bude nevyhnutelně poněkud odlišný od obrazu, jaký se o ní vytváří v přímém styku s lidmi, kteří ji osobně znají. Veřejný obraz osoby se zdá být složen z malého výběru faktů, jež mohou být ve vztahu k ní pravdivé a jež jsou nafouknuty do dramatické a pozoruhodné podoby a pak použity jako její celkový obraz. Následkem toho může dojít ke zvláštnímu typu stigmatizace. Dojem, jakým osoba působí v každodenním životě na ty, s nimiž je v běžném styku, bude umenšen a pokažen virtuálními požadavky (lhostejno zda k jejímu prospěchu či naopak), vytvořenými jejím veřejným obrazem. To se stává zejména tehdy, není-li již osoba účastna pozoruhodných událostí širšího významu, následkem čehož se jí všude dostává přijetí jako někomu, kdo již není tím, kým býval. Stává se to také tehdy, stoupne-li něčí hvězda následkem krátkodobé a pro něj netypické, náhodné události, která jej vystaví veřejné identifikaci, aniž mu poskytne jakoukoli kompenzaci v podobě nároku na žádoucí atributy.⁴⁵

Z těchto poznámek plyne, že slávou ověnění i neslavně proslulí toho asi mají společného více, než má kdokoli z nich s těmi, jimž číšníci a sloupkaři bulvárních plátek říkají „nuly“, neboť at již chce dav někoho zahrnout lás-

---

⁴⁵ V právu se ustavila praxe, podle níž úsilí jedince zůstat soukromým občanem nebo znovu takovýto status získat je věcí jeho soukromí. Užitečné poznámky na toto téma najdeme v M. Ernst a A. Schwartz, *Privacy: The Right to Be Let Alone* (New York: The Macmillan Company, 1962).

kou či nenávisť, důsledkem může být stejný rozvrat jeho běžného života. (Tento typ nedostatku anonymity je třeba vnímat v protikladu k jinému, jehož základem je sociální identita. Příkladem je situace, kdy má osoba s tělesnou vadou dojem, že na ni neustále každý zírá.) Jak neslavným katům, tak i známým hercům se již vyplatilo nastoupit do vlaku v neznámé stanici nebo chodit v převleku.⁴⁶ Někteří se mohou dokonce pokoušet unikat nepřátelskému zájmu veřejnosti za pomoci stejných úskoků, k jakým se v dřívějším údobí svého života uchýlovali proto, aby unikli jejímu pochlebování. V biografiích a autobiografiích slavných i neslavně proslulých osob jsou v každém případě snadno dostupné informace o kontrole osobní identity.

Lze tedy říci, že daný jedinec je ústředním bodem v rozmístění osob, které o něm buď pouze vědí, nebo jej znají osobně, přičemž každý o něm má poněkud odlišné množství informací. Opakuji, že ačkoli jeho každodenní činnost jej obvykle přivede do kontaktu s jedinci, z nichž každý jej bude znát rozdílně, tyto rozdíly obyčejně nebudou neslučitelné. Ve skutečnosti tu bude přetrvávat určitá jednolitá biografická struktura. Vztah muže k nadřízenému a vztah k vlastnímu dítěti se mohou nekonečně lišit, takže dotyčný nemůže bez potíží hrát roli zaměstnance a současně roli otce. Pokud ale takový muž na procházce s dítětem potká nadřízeného, budou se moci pozdravit a vzájemně představit, aniž dítě či nadřízený budou muset radikálně přetvářet svou osobní identifikaci daného muže – oba předtím věděli o existenci a roli toho druhého. Zavedená etiketa „zdvořilostního představování“ ostatně předpokládá, že je zcela v pořádku, když má osoba, k níž máme vztah na základě její role, jiné druhy vztahů s jinými osobami. Předpokládám tedy, že zjev-

---

⁴⁶ Viz J. Atholl, cit. d., kap. 5, „The Public and the Press“. Na téma známých osob vyhýbajících se kontaktu viz J. Bainbridge, *Garbo* (New York: Dell, 1961), zejména s. 205–206. Pro informace o současných technikách – používání paruk filmovými hvězdami, které mají své vlastní vlasy – viz L. Lieber, „Hollywood’s Going Wig Wacky“, *This Week*, 18. února 1962.